

Передплата

на «РУСЛАНА» вносять:

в Австрії:

на цілий рік	20 кор.
на шість років	10 кор.
на чверть року	5 кор.
на місяць	1-7/10 кор.

За границею:

на цілий рік	16 рублів
	або 36 франків
на шість років	8 рублів
	або 18 франків

Подвійне число по 16 сот.

РУСЛАН

«Вирок ми оти і душу ми не вешає, а не везьмемо милости, а ври не везьмемо, бо руско ми серце і вєра руско» — В Русланових пєсньмь М. Шапкевича.

Виходить у Львові що дня крім недєль і руских свєят о 3/4 год пополудни

Редакция, администрация і експедиция «Руслана» під ч. 1. па. Д. Імбровського (Хоруцини). Експедиція місцева в Агенції Соціалістичного в пасажі Гавсмана.

Рукописи зветрає ся лише на попереднє застереженє. — Гезетизація неопечатані вільні від порта. — Оголошенє авчичані приймають ся по цїні 20 с. від стрічки, а в «Надісланім» 40 с. від стрічки. Подані і приватні доносєня по 31 с. від стрічки.

Ческе пропамятне письмо.

(Дальше).

Війнна урядова мова.

«Так само і що-до війнної урядової мови є обовязуючі постанови так ясні, виразні і точні, що в тій справі властиво не потрібно би дальших переговорів. Для ческих сторонництв остає се несхитною засадою, що в ческих краях Чех чи Німець в усіх державних урядах може найти своє право в своїй мові, і то не лише при ниманєм, але й переведенєм і полагожденєм своїх письменних і устних домагань. Від сих основних домагань не можуть ческі сторонництва не лише длятого відступити, позаяк се від непамятних часів є признаний правний стан в краях ческих, але й длятого, позаяк се є заповідно соціалістичного обовязку новочасної державної управи. Не лише «осілі» меншости мають право до законної охорони і соціальної опіки держави, але кожний привалєжний до обидвох народів поселений в ческих краях, позаяк доходженє своїх прав і домагань в усіх державних урядах в своїй матерній мові означає набути національне право для кожного привалєжного до обидвох народів, право, котре іменно для робучої класи щодо свободи єї переселюваня і використуваня всякої пригідної нагоди заробкованя є як-раз першим услівєм єї економ. чного быту. Сего права однако не обезпечено в предлозі німецких послів, позаяк вимоги языкової охорони для більшости населєня внакше управильнє ся як для меншости, а що-до останних ще робить ся різницю поміж «осілою» а иншими меншостями; крім того годі промовчати, що предложенє управильнєне языкового питаня, яке потягає за собою так часті і зовсім злишні переклади так многих урядових чинностей, не означає зовсім «упрощєня» прилюдної управи, лише утрудненє і подорожєне правної охорони.

Подїл на округи.

«З другого боку вважаємо потрібним і се сказати, що предложєна німецкими послами з Чех метода, дійти через округний устрій до управильнєня языкового питаня, лєдві є можлива. Навпаки, управильнєне языкових відносин, повна языкова безпечність правна для кожного привалєжного до обидвох народів могла би бути доперва відповідно підвалиною адміністративної реформи, якої відповідности не хотять заперечувати ческі послы в певних обставинах. Ми як-раз думаємо, що округний устрій в першій радї повинен бути порукою ліпшої управи, а не передовсім інституцією для охорони національних прав, хоч і ми се признаємо, що творенє національно скілько мога однородних округних управ не може бути некорисне для їх успішного діланя. Лише не повинно творити ся неприродних конфігурацій, насильно розлучувати споконвіку єствуючі економічні союзи, вимушувати нові витвори навпаки неперечно єствуючим економічним

і суспільним потребам, лише щоби осягнути т. зв. національне розмеженє. Ческі послы мусять отже полагоду языкового питаня признати яко послїдовність переведєного округного устрою, але яко єї припущєне.

«Що-до самого округного устрою, то ческі послы не є засадничо противні сій інституції, яка була в Чехах історичною а в инших краях була взірцем. Але вже тепер мусимо заявити, що ніколи на се не призволимо, щоби з округів потворити щось в родї департаментів, які мали би бути посередною інстанцією поміж староствами і міністериями. Бажана раціональна децентралізація перетворила-б ся тим способом в таку нераціональну централізацію, що се не було-б адміністративно-політичним поступом, але неможливим зворотом в зад. Намісництво стало б безсущною інституцією, а конечна із становища успішної управи одноцільна управа історично і географічно даної економічної цілости, як Чехи, розбила-б ся з шкодою соціально-культурного і економічного розвитку краю і пожертвувала-б ся зовсім безцільно. Децентралізація управи так великої економічної области, як королівство Чехи, є конечна, але єї єдність належить намісництвом не лише що-до імени, формально, але й дійсно обезпечити. Намісництво повинно в усіх справах краевого законодавства і в усіх тих случаях бути останньою інстанцією, котра не задля єї засадничого значїня повинна бути застережена рішеню міністерий, як довго те першїня конституція обовязує. Але також в тих случаях не повинен хід інтенцій обминати намісництва. Таким способом були-б не лише міністерства, але й намісництво увільнені від тягару полагоджуваня дрібних справ і могли би дійсно і доразно бути надзорчими властями управи.

«Також і що-до округних репрезентаций повинні бути права ческого сойму і краевого видїлу обережно обезпечені, щоби не була загрожена цілість королівства, яку ческі послы вірні своїй державно-правній програмі і в добре зрозумілій дбалості про інтереси держави мусять берегти. До знесеня такої значної інституції, як повітові ради, нема по нашій думцї достаточної причини. Навпаки є се давним бажанєм ческих сторонництв, щоби і в Моравї і в Шлезку були заведені повітові ради, і ческі послы будуть обставати при тім домаганю.

«Заведєнє окремих округних рад без зміни автономічних фінансів було-б навіть немислимє, і ми не могли-б згодити ся на те, щоби сї місцеві органи дістали якусь компетенцію в справах, що є в звязи з краєвими фінансами. А колиб округним радам мав бути приділений відповідний круг діланя, тоді зміною краевої ординації мусїла би бути відповідно розширена законодатна компетенція краевого сойму.

«Ческі послы були-б готові розважити над утворенєм органічної звязи між округними староствами а автономічними округними радами, однак мусять зараз примітити, що она не могла би обмежити ся на округи і їх управу, ли-

ше вимагала би рішучої перемїни державної і автономічної управи від найнижшої до найвисшої інстанції.

«На всякий спосіб вимагала б стільки часу розвязка сих трудних питань, яка-б майже немислима без найстараннїшого розбору всіх безчисленних законів і розпорядків, котрі творять прилюдне право, що ческі послы не могли би згодити ся на проволочку наконецної розвязки языкового питаня аж до законодатної полагоди тих трудних питань. Мимо їх висловленого вже переконаня, попереднє управильнєне языкового питаня улекшило би і уможливило розвязку всіх тих чистих адміністративних питань, позаяк сї останні, відділені від національних замірів і побоювань і оціновані лише із становища адміністративно-політичної хосєнности, могли би бути скорше і успішнїше для обидвох народів бути полагождені.

«Державна і автономічна управа краю, який історією, віковим економічним і соціалним розвитком творить одну цілість, не може бути нагло односторонно лише з національної точки погляду перемінєна, і длятого не можуть ческі послы згодити ся ані на неприродне, географічно неоправданє національне творенє округів, а тим менше се творенє округів уважати яко «першїй крок і взорець», щоби «таким самим способом зорганізувати управу фінансів і почт, щоби в дальшїм послїдствї всі краєві власти в Празї устроїти після засади подїлу справ відповідно языковим областям», позаяк се не була би організація але навпаки справдєшня дезорганізація одноцільної управи ческого королівства. А за сею обставати не казує ческим послам не лише їх свідомість обовязку супроти ческого королівства, але й супроти держави, якої будучина і могутність є обусловлена державно-правною єдністю і неподїльністю королівства Чех.

(Дальше буде).

Страйкова дебата в державній радї.

(Дальше)

Відповідь п. Романчука.

Правда, що в теперішнім справозданю, яке нам тут відчитав п. президент міністрів др. Кербер, нема так богато і так грубих ложий, як було тоді в справозданю гр. Бадєного. Але, приглянувшись трошка ліпше, можна також зараз на першїй погляд показати деякі неправди; инші найдуть ся опісля, коли справу ліпше розслїдять ся. І так пр. каже Єго ексцелленція зараз на початку своєї бесїди, що в Галичинї плачено підчас жнив по одній коронї до чотирох за день роботи. Тимчасом вже справа радника Боцюркова показує цілком що иншого. Отсе один професор-Поляк посвїдчує в одній польській газетї, що на єго просьбу радник Боцюрків наклонив селян в залїщицкїм повітї, що пристали на платню по 70 кр. за день роботи; але єму, тому посєсорови видала ся така платня занадто великою, і він не згодив ся. Таке стало ся в повітї, де як-раз був найбільши-

страйк і де так після урядових як і приватних справоздань також і найбільше платили за роботу. Другий доказ, що те, що п. президент міністрів сказав про платню, є неправдою, маємо такий: В руській газеті в «Ділі», котра писала за страйком, появилася допись, що селяни в одному повіті жадали по дві корони за роботу; отже той дневник, що виступав за страйком, відраджував селянам домогати ся високої платні! Як-жеж можна в такому разі говорити про чотири корони? Тут очевидно галицька управа пускає блахмана п. президентови міністрів.

Так само поступила собі галицька управа і в другій річці. П. президент міністрів каже, що страйкувало 386 громад у 18 повітах. Тимчасом в руських газетах обчислено — почасти я сам робив те обчислене — що страйкувало в 23, а властиво в 24 повітах і що найменше в 421 громадах. Отже й тут підпустила галицька управа блахмана п. президентови міністрів. Укажу ще на один окремих важкий випадок, бо п. президент міністрів проступав те, що я вже про те сказав. Я сказав, що в гусятинському повіті арештовано 138 селян нараз, що військо взяло їх в середину і так гнало їх кілька миль до повітового суду. На те відповів п. президент міністрів, що тих селян помістили в сухій стодолі, дали їм їсти, що они не жалували ся, щоби з ними хто але обходив ся, і що їх описля відставили до суду. Отже при тім, що я сказав, стою і даліше; я помилив ся лише в тім, що назвав повіт гусятинський замість заліщського. Все инше, що військо гнало селян, їдучи часом навіть траном, що селяни були зразу повязані і заковані — все те є правда.

Але при тім ще одна річ заслуговує на увагу; п. президент міністрів признав її, тільки не показав у властивім світлі. Ото при арештованню 138 чи 137 селян — одного більше чи менше, на тім мало залежить, перегнали їх повязаних до повітового суду; а коли їх в суді переслухали, випустили 123 на волю, а тільки 14 лишено у слідстві. Пропшу собі подумати: 123 селян арештовано без жадної причини, тримали їх через ніч на куні в соломі, гнали поковану чотири милі, а по двох днях, коли їх переслухали в суді, пустили їх невинних на волю! Але й тих 14 задержано в слідчій вязниці лише за те, що належали до страйкового комітету! Бо передовсім звертали увагу на страйкові комітети і звичайно арештували як-раз комітетових, через що, розуміє ся, й селяни не могли описля входити з дворами в угоду що-до робітничої платні.

Иных неправдивих річей з бесіди п. президента міністрів не буду тепер простувати; але пригадаю ему раду, яку ему дав уже п. Василько: нехай удасть ся до військових командантів в Галичині, що давали військову асистенцію властям, а они з певністю дадуть ему вірні

інформації про страйк і про поведене руського народу підчас страйку; ті інформації будуть цілком інакше виглядати, ніж справозданя галицьких політичних властей.

П. Гломбінський назвав передовсім руських селян лінивими і глупими, хоч і не як-раз тими самими словами. Отже що-до лінивства, то п. Дашиньский статистичними датома виказав нічи, що оно неправда, а я ще вчора замітив, що в Америці наші селяни таки працюють добре, але-ж бо там дістають також иншу платню та інакше з ними обходять ся. Також у богатших селян дістає робітник два рази більшу платню ніж у дворі. П. Гломбінський, а також п. Абрагамович, говорили, що руський селянин неспосібний до науки або бодай остав ся в просьвіті далеко позаду польського селянина. Отже гадаю, що п. професор національної ек-номії взяв тую відомість з польських газет, а не з правдивого життя. Коли би він був переїхав ся по польських селах у східній Галичині, то був би застав в них цілком такі самі хати, таку саму управу землі взагалі таку саму культуру, як і у руських селах; польські селяни у східній Галичині — про західну не кажу, бо єї не знаю — ні в чім не ріжняться від руських. А у східній Галичині після обчислення п. Гломбінського має бути 1,600 000 Поляків, отже між ними певно з кількохсот тисяч польських селян. Коли є яка ріжниця в життю і хатах польських а руських селян в східній Галичині, то хіба в тім, що руські хати охайніші. А що-до просьвіти, то треба тямити от що: коли селянин в Галичині, так руський як і польський, занедбаний в просьвіті, то вина спадає на тих, що повинні дбати о єго просьвіту, а не дбають. Коли ще не було галицької крайової ради шкільної, отже до р. 1867, заложили собі руські громади 1360 шкіл з власної охоти і власним коштом, без ніякої помочи краю. Від того часу за 35 літ, хоч обовязує примус шкільний і закон наказує закладати школи, заложила польська рада шкільна 572 нові школи! Сеж не показує на неохоту руського селянина до науки або на більшу охоту Поляків, бож до р. 1867. мали Русини о 305 шкіл більше ніж Поляки. Тепер, правда, мають Поляки більше шкіл ніж Русини, бо крайова рада шкільна дбає передовсім о закладане польських шкіл. Але що руські селяни можуть робити самі, те роблять: они закладають читальні і мають їх уже около 1800, так що на кожду другу руську громаду припадає одна читальня. Але ті читальні не тільки не мають у галицьких властей підпори, але протавно стрічають ся з усяким доскулюванем і перешкодами. Таким способом, хоч би справді у руського народу було за мало просьвіти, то цілком легко далось би оно пояснити. Однак таке велике число згаданих мною читалень та два руські просьвітні товариства, що від 30 літ з горою зібрали над 30,000 членів і розширили між народом мільони книжочок, зовсім не вка-

зують на так дуже недостаточну чи занедбану просьвіту руського селянина.

П. Гломбінський виїхав даліше против нас з польським людским сторонництвом та сказав, мов би то Русини перечислили єя, гадаючи, що польські людовці підуть з ними, а тепер показало ся інакше. На те могу відповісти, що ми на польських людовців зовсім не числили; а й вони самі можуть посвідчити, що ми ані слова з ними не говорили про мов внесенє, ані о тім, як они будуть голосувати.

П. Гломбінський і инші бесідники змалювали нас завзятыми противниками, найбільшими ворогами польського народу. Тимчасом ми підписували майже всі внесенє польських опозиційних або независимих послів, так теперішних людовців, як і Стояловців, поки ще не належали до польського Кола; ми підписували навіть такі внесенє, як пр. щоби держава переняла тіпшівську польську гімназію, щоби в Ржениці заложено другу польську гімназію і и. Хоч польські послі з людового сторонництва, їдучи за підшептами п. Гломбінського, не будуть голосувати за нашим внесенем, то заявляемо, що ми таки завсїгда так само приявно і прихильно, як і доси, відносити ся будемо до послів з польського людового сторонництва і взагалі до потреб польського народу. Бо ми не дивимо ся, від кого якась справа виходить, а на те, чи она сама в собі оправдана і справедлива.

Не могу відповідати на все, що тут від серця говорив п. Гломбінський, бо я мусів би що-найменше так довго говорити, як він говорив; а то й так декотрі панове вже нетерпеливі. Та й як слушно мені відповідає мій товариш п. Василько — я, лише гімназійний професор, навіть негоден так довгої бесіди говорити, як професор університетский (Сьміх).
(Даліше буде).

Зденервованє.

(Конець).

Старим дипломатичним правилом є, що політики не повинні грозити там, чого не в силі доконати, бо лише таку грозбу буде противник респектувати, яку грозачий може поперти фактами; в противнім случаю він лишень виявить свою — безсилність. А вже прямо самозахавчий інстинкт навчає, щоби слабший не вкладав ножа в руки сильнішому, стаючи з ним до нерівної а рішачої борби на смерть і життя. Тому ми мусимо строго осудити ті всякі погрози, та маніфести про зближенє „переломової хвилі“, „рішачої епохи“ і т. д. тимбільше, що і на ділі оно так не є. Ми-б самі мусили недоцінювати живої сили і патріотизму нашого народу, а прибільшати значіне польської гакати, колиб стали бати у давнє всенародної тревоги задля Гломбінських, Стапінських та Козловських.

Др. В. Щурат.

Гімназіяльна пропедевтика філософії.

(По поводі анкети крайової Ради шкільної).

(Даліше).

Др. Майхрович, признавши факт, що теперішні предмети іспиту зрілости аж надто вже обтяжують ученика, виснував з того неможливість зробленя пропедевтики філософії новим предметом іспиту. Висновок, правда, льогічний, але конечний був би тільки тоді, колиб певним було, що всі предмети теперішнього іспиту зрілости є конечно потрібні. В тім напрямі критика останних часів виказувала дещо противне. Пригадаю недавні дискусії на тему навчання класичної філософії. Я не противник класичного образования, але все притакую тим голосам, що звертали увагу на всякий непридатний баласт в гімназіяльній науці греки і латини. Скоро тому баластови, як всякому мерцеві по наредним вірованям, суджено ще якийсь час відбувати за гріхи покуту по наших гімназіях, то від іспиту зрілости він вже нині міг би відступитись, міг би зробити місце пропедевтиці філософії. Не треба на се доказів, що краще; лучше ученик викаже свою зрілість, відповідаючи на питання з пропедевтики філософії, ніж

толкуючи якийсь уривок з класичного автора, якого часом ні він, ні комісія не розуміє. Вказував на те вже і член анкети кс. др. Пехнік в своїй розвідці (O reformie t. zw. propedeutyki filozoficznej w naszych gimnazyach, p. 48). Там воно дивніше, що члени анкети над тим не застановились.

Тойже сам кс. др. Пехнік (ibid.) видвиг і другий мотив до введеня пропедевтики філософії в ряд предметів іспиту зрілости. «Є се дуже природна проява — писав він — що більша часть молодежи значно менше прикладає ся в 8-ій класі до предметів, вилучених з іспиту, вдоволяючись найнижшою нотою з поступу, яку без ніякого іспиту може одержати та бачить в дрібницях з обсягу памятевого знаня, про які случайно може бути мова на суднім дни, річи гіднійшї уваги, ніж ціла психологія!» Инший член анкети, проф. К. Врублевський, писав недавно так само (Propedeutyka filozoficzna w gimnazjum, p. 5). Але й він тепер не заговорив про те.

Введенню пропедевтики філософії в ряд іспитових предметів не противив ся б навіть дух всіх міністеріяльних інструкцій; навіть Організаційний план з 1849. р., що зазначає ціль гімназіяльного образования — дати «погляд на все» є в сїм напрямі наскрізь філософічний. А новий аргумент на користь регабілітації пропедевтики філософії в гімназіях я добуваю з тих

ухвал анкети, що відносять ся до образования відповідних учительських сил. Чим більше тут буде зроблене, чим більше праці і коштів вно буде вимагати, тим більший буде се доказ, що ходить тут не о річ марну. Чим більше працювати обовязаний буде для предмету учитель, тим більша повинна бути запорука, що праця єго не змарнуєть ся. Не вся молодіж з напруженя учителя при навчаню пізнаєть вагу предмету. З часу, коли філософів зобовязано в школі помагати ученикам в приготовленю до нових лекцій з латини і з греки, виручувати їх в робленю препаратий, наука філософії почала знемагати.

Тільки про ту квестию, яку члени анкети оставили на боці.

З ухвал анкети найпрактичнійшою і першою на часі є та, що у всіх своїх деталях кладе натиск на виобразование учителей пропедевтики філософії. Бо цілком справедливо замітив референт др. Майхрович, що успіхи навчання передовсім залежать від учителів. Фахово образований учитель зуміє повести науку успішно навіть тоді, коли не має добрих підручників, на які помимо всіх пожаданих ухвал анкети, здаєть ся, довго ще треба буде пождати. Для фахово образованого учителя і нинішні підручники пропедевтики філософії можливі. Він про них може повторити гадку Гетого: «Aber so sollte es mir immer ergehen, dass ich durch

